

ЛІНГВАПРАГМАТЫЧНЫ СКЛАДНІК НЕКАДЫФІКАВАНАЙ ЛЕКСІКІ Ў СУЧАСНЫМ ПУБЛІЦЫСТЫЧНЫМ ТЭКСЦЕ

Ю.М. Бабіч
Віцебск, ВДУ імя П.М. Маішэрава

На працягу апошніх некалькіх гадоў у беларускамоўным публіцыстычным дыскурсе замацавалася вялікая група некадыфікаванай лексікі – жарганізмаў, прастамоўяў, слэнгавых элементаў. Такое цяжка было ўявіць яшчэ напрыканцы мінулага стагоддзя, калі чысціня маўлення ў друку захоўвалася дастаткова строга. Зразумела, што пашырэнне некадыфікаванай лексікі на старонках перыядычных выданняў тлумачыцца адпаведнымі зменамі і ў грамадскім жыцці краіны, і ўплывам рускамоўнай медыякультуры, якая пануе сёння ў Беларусі. Гэта паступова прыводзіць да змянення каштоўнасных арыенціраў у значнай часткі супольнасці, актывізуе імкненне да пошуку і ў беларускім дыскурсе нейкіх новых лексічных адзінак, якія абавязкова павінны быць яркімі, задзірыстымі, запамінальнымі. І такія ўяўленні самым істотным чынам уплываюць на “сістэму ідэйных, псіхалагічных, этычных і іншых устаноў чалавека або грамадскай групы ў адносінах да мовы” [1, 21], уносячы значны дыскусійны элемент у паняцце чысціні маўлення.

Мэта: вызначыць лінгвапрагматычны характар жарганізмаў, прастамоўяў, слэнгізмаў у сучасным публіцыстычным тэксце.

Матэрыял і метады. У якасці асноўных выкарыстаны лінгвастылістычны, структурна-семантычны і метады кампанентнага аналізу. Матэрыялам працы паслужылі тэксты з беларускіх газет за перыяд з 2010 па 2014 гг.

Вынікі і іх абмеркаванне. Газетны тэкст – гэта тая сфера прымянення мовы, якая найбольш аператыўна рэагуе на новыя лінгвістычныя з’явы. На думку праф. Кастамарава, “без газетных матэрыялаў становіцца ўсё больш немагчымым вывучэнне мовы ў цэлым, вызначэнне яе агульных норм і актуальных стылістычных адгалінаванняў” [2, 10]. Імклівае пашырэнне некадыфікаванай лексікі ў беларускамоўных сродках масавай інфармацыі тлумачыцца, сярод іншага, і непазбежным цесным узаемадзеяннем гутарковага маўлення і публіцыстычных жанраў. Гэта ў значнай ступені адлюстроўвае працэс лібералізацыі маўлення, характэрны для нашай мовы на пачатку новага тысячагоддзя. Можна меркаваць, што на цяперашнім этапе развіцця грамадства публіцыстыка пачынае адыгрываць усё больш важную ролю ў фарміраванні моўнага густу асобы, адсунуўшы на другі план мову мастацкай літаратуры. Газета так ці інакш чытаецца штодня, а літаратурныя творы – час ад часу. Мова публіцыстычнага стылю становіцца важным складнікам масавай культуры і праз гэта садзейнічае дастаткова хуткай асіміляцыі некадыфікаваных слоў, нярэдка пераводзячы пэўныя з іх у шэраг частаўжывальных.

Аналіз беларускамоўных СМІ апошніх некалькіх гадоў паказвае, што некадыфікаваныя словы рэгулярна на працягу гэтага часу выкарыстоўваюцца ў газетным радку, паступова павялічваюцца іх колькасць і пашыраецца тэматычная разнастайнасць. Жаргонная і прастамоўная лексіка становіцца важным тэкстаўтваральным элементам, часта – своеасаблівым сэнсавым сігналам. А гэта пераводзіць згаданую лексіку на ўзровень адмысловай вобразнасці, актуалізуючы лінгвапрагматычны складнік. І сапраўды, некадыфікаваныя словы аказваюць досыць моцнае ўздзеянне на рэцыпіента. Жарганізмы ці прастамоўі самі па сабе прывабляюць чалавека найперш праз сваю навізну і своеасаблівую вербальную свежасць, дадаючы цікавасці да напісанага або сказанага. Яны міжволі дапамагаюць усталяваць кантакт з чытачом ці слухачом, робяць працэс камунікацыі больш нефармальным, простым. Пашырэнню сферы ўжывання згаданай лексікі спрыяе таксама яе стылістычная адметнасць, адпаведная афарбаванасць. Такія асаблівасці дазваляюць некадыфікаваным лексемам выконваць самыя розныя камунікацыйныя функцыі, ператвараючы звычайную рацыянальную інфармацыю ў эмацыйна ўзмоцненую, якая сваёй экспрэсіўнасцю эфектыўна ўздзейнічае на свядомасць чалавека.

Даследаванне стылю сучасных перыядычных выданняў паказвае, што ў многіх выпадках журналісты не бяруць пад увагу ўсталявання раней моўныя газетныя стэрэатыпы, а імкнуцца максімальна выявіць свае творчыя здольнасці ў плане актуалізацыі лінгвапрагматычных устаноў.

Прастамоўі і жарганізмы ў газетным тэксце часта адлюстроўваюць стылістычна зніжанае адценне, адпаведным чынам характарызуючы аб’ект апісання: *Не маеш мазгоў – не выкабень*

вайся (Звезда, 19.11.10); *Нацыянальная каманда “аблажалася” на алімпійскай кваліфікацыі* (Наша ніва, 27.02.13); *Зноў “накасячылі... (Звезда, 8.10.13); Імклівае аскацінванне СМІ* (Наша ніва, 11.06.14); *Урэшце ачмурэлая гапата прарвалася на станцыю...* (Новы час, 18.04.14). Няцяжка заўважыць, што па ступені эмацыянага ўздзеяння на чытача падобныя кантэксты маюць выразную перавагу перад тымі, дзе былі б выкарыстаны выключна нарматыўныя лексемы. Аўтары такім чынам імкнуцца актуалізаваць, можа, не столькі інфармацыйны, колькі аксіялагічны аспект тэксту. Гэта значыць, на першы план па сутнасці выходзіць не паведамленне як такое пра пэўны факт, а апісанне падзеі ў своеасаблівай забаўляльнай форме. Падобныя працэсы абумоўліваюцца ўсё больш цесным узаемадзеяннем размоўнага і публіцыстычнага стыляў, зрушэннем раней выразна абазначаных іх межаў.

Сёння публіцыстычны стыль па сваёй сутнасці становіцца ўсё больш эклектычным, гэта значыць, дазваляе выкарыстоўваць вобразныя сродкі з іншымі функцыянальнымі адметнасцямі. У прыватнасці, выразна заўважаецца тэндэнцыя да павелічэння ў сучасных газетных тэкстах элементаў так званага крымінальнага жаргону, што раней можна было заўважыць хіба толькі ў размоўным стылі. А цяпер гэтыя элементы “антыкультуры” трывала замацаваліся ў газетным радку: *Нахабнік “спаліўся” на чарговай ахвяры* (Звезда, 7.04.11); *Аднак “наследзіў” махляр не толькі ў сталіцы* (Звезда, 15.04.11); *Дама “ў чорным” “пайшла” на абменнік* (Звезда, 26.03.13); *Школьнік “узяў” цырульню* (Звезда, 18.10.13); *Выйдзем, пакуль курым, быццам і ўсе справы “перацэрлі”, можна і дадому ісці* (Чырвоная змена, 31.10.13); *Парачка “прамышляла” ў саўне* (Звезда, 15.01.14); *Карацей, у хлопцаў ёсць “непанятка”* (Наша ніва, 9.07.14); *За суддзёй два месяцы быў “хвост”...* (Наша ніва, 3.09.14); *Няхай самі “фільтруюць” прапановы* (Звезда, 4.12.14). Істотнае пашырэнне падобнай лексікі на старонках перыядычных выданняў у апошнія гады не можа не насцярожваць. Хоць, з аднаго боку, названы сацыялект ва ўсе часы быў дастаткова прадуктыўным складовым элементам “крымінальна-блатнога” жыцця. Але ў мове друку згаданыя словы не выкарыстоўваліся. Сёння ж сітуацыя карэнным чынам змянілася. І ўсё больш відавочным становіцца ўплыў на беларускамоўны публіцыстычны дыскурс адпаведных тэндэнцый у рускай мове. На думку Г. Солганіка, “цяпер мы з’яўляемся сведкамі перыяду інтэнсіўнага развіцця газетна-публіцыстычнага стылю... Гэта аказвае ўплыў і на развіццё літаратурнай мовы, пашыраючы магчымасці яе выражэння, у прыватнасці павялічваючы патэнцыял эмацыянальна-ацэначных сродкаў” [3, 39].

Заклучэнне. Такім чынам, матэрыял паказвае, што апошнім часам у беларускамоўным публіцыстычным дыскурсе істотна актуалізаваўся лінгвапрагматычны складнік некадыфікаванай лексікі. Газетны тэкст становіцца ўсё больш эклектычным, спалучаючы элементы розных стыляў. Значна пашырылася выкарыстанне “крымінальных жарганізмаў”, што не было характэрна для нашага друку яшчэ некалькі гадоў назад. Усё гэта, трэба прызнаць, з’яўляецца даволі эфектыўным сродкам прыцягнення ўвагі да канкрэтнай публікацыі ці да абазначанай праблемы ўвогуле. Але разам з тым і выклікае сур’ёзную заклапочанасць з пункту гледжання захавання агульнай культуры маўлення.

Спіс літаратуры

1. Костомаров, В.Г. Языковой вкус эпохи. Из наблюдений над речевой практикой масс-медиа / В.Г. Костомаров. – М.: Педагогика-Пресс, 1994.
2. Костомаров, В.Г. Русский язык на газетной полосе / В.Г. Костомаров. – М., 1971.
3. Солганик, Г.Я. О закономерностях развития языка газеты в XX веке / Г.Я. Солганик // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 10. Журналистика, 2002.

“ДАГЕРАТЫП” Л. РУБЛЕЎСКОЙ ЯК МАСТАЦКІ ДЫЯЛОГ З ДЭКАДАНСНЫМ РАМАНАМ

*В.Ю. Бароўка
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава*

Людміла Рублеўская належыць да сучасных беларускіх празаікаў, якія актыўна эксперыментуюць, часта за кошт мадыфікацыі старых выпрабаваных жанраў і жанравых формаў.

Мэта дадзенай работы заключаецца ў выяўленні суадносін дэкаданснага рамана і твора Л. Рублеўскай “Дагератып”.

Матэрыялі метады. Матэрыялам для аналізу абраны рамана “Дагератып” Л. Рублеўскай (2014), “Наадварот” (1884) Ж.-К.Гюісманса, “Партрэт Дарыяна Грэя” (1891) О.Уайльда. Твор